

Het huisadres als visitekaartje van de bewoner

Dat de consument het wonen beleeft als expressie van zijn identiteit is vaker geroepen, maar deugdelijk onderzoek bleef uit. De Wijs-Mulkens onderzoekt de woonexpressie van mensen met elitaire beroepen. Zij meent dat de architectonische kwaliteit van iemands woning slechts één aspect vormt van het visitekaartje.

ELLEKE DE WIJS-MULKENS*

Als een onbekende zijn adres noemt, kun je dan iets raden van zijn identiteit? Wat doet hij voor werk? Is hij van goede komaf? Wat voor burens zou hij hebben? Hoe zou zijn huis zijn ingericht? Woningdeskundigen doen hierover graag mooie uitspraken, maar beperken zich tot de bittertafel. Makelaars durven wat meer, maar zijn over gevallen buiten hun werkareaal vaak wonderlijk terughoudend. Mijn basis-idee was dat in dit raadspelletje algemene systematiek moest zitten, die nuttige kennis zou behelzen. Ik wilde graag onderzoeken of verschillen in bouwstijl van woning en/of woonbuurt aan-

wijzingen zouden bevatten over verschillen tussen bewoners.

Langzamerhand groeit in Nederland de belangstelling voor woningmarktonderzoek onder consumenten. De markt verandert naar mijn mening van een aanbod- in een vraagmarkt, ook voor modale inkomens. Door privatisering en toenemende zeggenschap van lagere overheden wordt daar accurate kennis over specifieke gebieden noodzakelijk. Meestal houdt onderzoek naar de relatie woonsituatie - bewoners zich vrijwel uitsluitend bezig met de functionele of financiële aspecten. Ik onderzoek de expressieve kant van het wonen: wonen als uitdrukking van iemands smaak en identiteit. De vraag die centraal staat is: hoe communiceert de woonsituatie de sociale status van de bewoner(s)? De woonsituatie beperk ik niet tot het pand of de buitenkant ervan. Ik bekijk zowel de betekenis van de woonlocatie en de woonomgeving (sociaal en morfologisch), als de woning van buiten en van binnen. Mijn inspiratie ligt in de belangrijke studie van Pierre Bourdieu over de smaak: *La Distinction* (1979). Voor Bourdieu wordt iemands smaak (automerk, vakantiebesteding, meubelstijl), bepaald door zijn gelijktijdige positie op twee dimensies. De meest bekende dimensie is de statushoogte: het totale niveau van iemands middelen (financiën, opleiding, sociale vaardigheden). De tweede dimensie gaat in op de oriëntatie van die middelen:

of meer gericht op de economische kant van de samenleving of meer op de culturele kant daarvan. Ik probeer die tweeledige statusexpressie aan te tonen onder de culturele en economische elite, want onder hen verwacht ik sprekende verschillen in statusachtergrond en dus in woonexpressie. Allereerst analyseerde ik de adresbestanden van vijf beroepsgroepen over heel Nederland: 1) kunstenaars (literair en beeldend), 2) hoogleraren, 3) de rechterlijke macht, 4) raden van bestuur van Nederlands 600 grootste bedrijven, 5) register-accountants (vennoten en zelfstandigen). De 5500 adressen bracht ik tot spreken door ze in te delen volgens een typologie van Nederlandse gemeenten, die gemeenten gelijktijdig typeert naar hun mate van stedelijkheid, hun ouderdom en hun mate van sociale exclusiviteit. Zo ontstond een beeld van de verschillen in sociale en morfologische omgeving waarin de beroeps-beoefenaren verkeren. Aanvullende buurtanalyse deed ik in de vier grote steden. Deze eerste fase leverde reeds veel informatie op. Om meer informatie over de beroepsbeoefenaren en hun individuele woningen te krijgen werd in de regio's Amsterdam en Den Haag in een vijftal typen gemeenten en stadsbuurten onderzoek gedaan. Dit omvatte observaties (fotoseries van de buitenkant van hun woningen), telefonische enquêtes met vragen naar sociale achtergrond en naar leefstijl, zoals interieurtyping, automerk, dagblad, muzikale kennis en smaak alsmede enkele interviews. Het onderzoek zal in 1996 voltooid worden.

ZONNEKLAAR

Voordat ik terugkom op de betekenis van de architectuurkwaliteit van de panden nog enige bevindingen uit de adressen- en de fotostudie. Het blijkt dat alleen al de woongemeente (en in de grote steden: de woonbuurt) veel inzicht geeft in de identiteit van bewoners. Het is zonneklaar dat de culturele elite in Nederland vooral stadsbewoner is en de economische elite nauwelijks. In de randstedelijke provincies bestaat er zelfs voor elk beroep een karakteristiek type woongemeente. Leden van raden van bestuur zijn oververtegenwoordigd in rijke oude suburbs als Heemstede-Aerdenhout, Bloemendaal of Wassenaar. Accountants zijn oververtegenwoordigd in groeigemeenten als Haarlemmermeer, Zoetermeer en Alphen a/d Rijn. Hoogleraren wonen minder vaak buiten de

Woning van een lid van de rechterlijke macht in een oude rijke suburb. Foto's: auteur

stad. Zij die buiten de stad wonen, resideren relatief vaak in rijke oude suburbs. Dit is opmerkelijk omdat het inkomen van hoogleraren gemiddeld beduidend lager ligt dan dat van vennoot-accountants. De rechterlijke macht komt men buiten de kleine en grote steden nauwelijks tegen, terwijl deze beroepsgroep in salaris niet echt onderdoet voor hoogleraren. Kunstenaars, tenslotte, blijken voornamelijk in de grote steden te wonen. De intra-stedelijke woonpatronen completeren deze bijna stereotiepe beelden. Van de culturele beroepen woont bijvoorbeeld de rechterlijke macht overwegend in stedelijke top-elite-buurtten (Amsterdam: Grachtengordel en Apollobuurt; Den Haag: Benoordenhout) terwijl stedelijke hoogleraren iets minder exclusieve buurtten bewonen en meer bij kunstenaars aansluiten (Amsterdam: Concertgebouwboulevard; Den Haag: Statenkwartier). Waarschijnlijk kan geconcludeerd worden dat het woonmilieu nuances in sociale status uitdrukt via combinaties van mate van stedelijkheid, ouderdom en sociale exclusiviteit.

WONING EN AUTO

Al fotograferend ontdekte ik in de diverse woonmilieus dat voor expressie op straatniveau waarschijnlijk niet zozeer de kwaliteit van de architectuur van primair belang is, alswel de verschillen in de grondvormen der woningen en hun bouwjaar. Dit bracht mij op de rol van de auto in de woonexpressie. Mij viel op dat wanneer in rijke oude suburbs het huis een garage heeft (bij twee- en driekappers), de garage weliswaar náást het huis staat, maar wél helemaal

Woning van een lid van een raad van bestuur in een oude rijke suburb

uit van de vooraanblik van het huis. Bij zeer grote landhuizen zijn vaak, gezien vanaf de straat, niet alleen de auto maar ook het huis zelf aan het zicht onttrokken (foto 2). Bij meer luxe nieuwbouw in dorpen en groeigemeenten komt de auto juist sterk naar voren (foto 3). Hier is de garagedeur expliciet opgenomen in de voorgevel, soms zelfs daaruit naar voren geschoven. Dit maakt dat de voorbijganger de auto op de oprit als het ware mee-taxeeert bij het huis. In de grote steden zijn, ook in elitaire buurtten, auto en woning doorgaans van elkaar gescheiden: garages zijn er weinig en ook een vaste plek voor het huis ontbreekt. Ook in het verleden bevonden rijkstallingen zich slechts

of kan ontlenen, maar wie wél expressie aan zijn economische status wil geven moet dus de stad uit. De nieuwe woonmilieus aldaar bieden volop mogelijkheden voor vertoon in de consumptiesfeer. In rijke oude suburbs zijn echter de verschillen in grondbezit maatgevend voor de economische status. Of het nu juist de nieuwe milieus zijn die de nieuwe rijken aantrekken is nog onduidelijk en dient daarom onderzocht te worden.

MARKTONDERZOEK

Het is een goede zaak om naar de expressieve betekenis van excellente en bijzondere vormgeving marktonderzoek te doen. Wanneer een onderzoeker slechts een tweedeling wil maken tussen hen die wonen in panden met architectonische kwaliteit en hen die daarvan verstoken zijn, doet hij geen marktonderzoek, maar bedrijft hij een canonieke activiteit: het indelen naar goed en fout. Inzicht zal mijns inziens ontstaan door vergelijkingen te maken naar grondvorm, periode, type opdrachtgever, architect, herkomst van het ontwerp. Daarbij moet het vernaculaire even serieus genomen worden als de toparchitectuur. Bewoners van Van der Vlugt- en Rietveldvilla's kunnen wellicht vruchtbaar vergeleken worden met die van villa's en boerderettes afkomstig uit de catalogus van de firma Z-woningen.

Hoe dan ook, het huisadres als visitekaartje verwijst altijd en automatisch naar méér dan alleen naar iemands woning of naar de buitenkant ervan. Alleen al de náám van de woongemeente of de naam van de straat roept voor de buitenwacht een beeld op. En als mij gevraagd zou worden: "Welke soort mensen kiezen voor wonen in architectuur?" dan zou de vraag van mijn kant meteen zijn: "Over architectuur-panden in welke woonmilieus gaan we het hebben?"

Woning van een lid van een raad van bestuur in een groeikern

achter in de kavel en bijna los van het huis - als een soort hondenhok (foto 1). Deze vorm lijkt overgenomen van de stijl van de oude landhuizen aldaar, waarvan de garage (voorheen het koetshuis) vrijwel apart van het huis staat met vaak een aparte oprit. Hoe dan ook: de meestal vóór de garage geparkeerde auto staat ver weg van de voordeur en de garage maakt geen deel

zelden onder of naast het woonhuis: het archetypische stadshuis in de met ruimte woekerende stad heeft smalle aaneengesloten gevels. Ruimte voor personenvoertuigen was er hooguit in achterstraten. Het lijkt alsof woonmilieus in de stad het vertoon van rijkdom afremmen en verschillen in rijkdom verdoezelen. Dat is plezierig voor wie zijn status niet aan geld wil

*De auteur is als toegevoegd onderzoeker vanwege NWO werkzaam bij de Vakgroep Sociale Geografie van de Universiteit van Amsterdam. Het artikel put uit haar promotieonderzoek.